

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/384073631>

VERİ EMPERYALİZMİ: YENİ DÜNYA DÜZENİNDE SÖMÜRÜNÜN SON SÜRÜMÜ/MÜ?

Conference Paper · September 2024

CITATIONS

0

READS

105

1 author:

Sinem Şahnagil

Balıkesir University

46 PUBLICATIONS 92 CITATIONS

SEE PROFILE

VERİ EMPERYALİZMİ: YENİ DÜNYA DÜZENİNDE SÖMÜRÜNÜN SON SÜRÜMÜ/MÜ?

Doç. Dr. Sinem ŞAHNAGİL
Balıkesir Üniversitesi,
Orcid ID: 0000-0003-0920-6948

ÖZET

Bilgi iletişim teknolojilerinin karşı koyulamaz şekilde devam eden gelişim ve dönüşüm süreci ekonomik, siyasi, toplumsal birçok açıdan yaşamın her alanına olumlu katkılar yapmakla birlikte, dijital çağ olarak ifade edilen bu yeni dönemin hammadde olarak veriyi kullanması çeşitli endişe ve eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Son dönemde bu eleştirilen başında 21. yüzyılın, veriler aracılığıyla insan hayatının sömürülebilir bölgeler haline getirilerek sermayeleştirildiği bir dönem mi olmaya başladığı sorusu gelmektedir. Dolayısıyla “veri emperyalizmi” kavramı öne çıkmaya başlayan ve üzerinde durulması gereken bir konu başlığı özelliği kazanmıştır. Zira tarihsel süreçte sömürge güçlerin diğer devlet ve milletleri maddi ve manevi olarak çıkar sağlayacak şekilde kontrol altına aldığı örgütlenme biçimi olarak ifade edilen emperyalizmin aslında sona ermediği, dijitalleşme ile şekil değiştirerek veri kullanımı yoluyla devam ettiği görüşü birçok kesim tarafından kabul görmektedir.

Hükümetlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve şirketlerin, vatandaşlar tarafından üretilen verilerin mülkiyetini talep ettiği ve özelleştirdiği süreci ifade eden veri emperyalizmi, kapitalist rasyonalitenin özellikle sosyal ağlarda toplumsal iletişimi gözetleyerek topladığı verilerle yeni bir dünya düzeni inşa etmesini sağlamaktadır. Tarihsel emperyalizm fiziksel şiddet yoluyla toprağa ve insan bedenine sahip olurken, veri emperyalizmi sayısallaştırdığı verileri bilgiye dönüştürdüğü birikim süreci yaratarak kendisine özgü bir güç sistemi oluşturmaktadır. Tarihsel emperyalizmin uygarlaştırma iddiası ile sağladığı meşruiyeti, veri emperyalizmi veri birikimini kişiselleştirme ve demokratikleşme iddiası ile sağlamaktadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, günümüz dijital dünyasında özellikle sosyal medya üzerinden süren yaşamların hükümetler ve özel şirketler için yeni kaynak rezervi haline geldiği tezinden hareketle, vatandaşlara ait veriler üzerinden nasıl bir güç savaşı verildiğine dair değerlendirmelerde bulunmaktadır. Zira bilgiye sahip olanın güce de sahip olduğu bu dönemde sayısız faydası ile toplumsal ve yönetsel süreçte entegre olan teknolojinin, bireyleri özgürleştirmekten ziyade karar mekanizmaları üzerinde etki sahibi olabilecek derecede bir tehdit unsuru niteliği taşıdığı da gözden kaçırılmamalıdır.

Anahtar kelimeler: Veri, Veri Emperyalizmi, Dijitalleşme

DATA IMPERIALISM: THE LATEST VERSION OF EXPLOITATION IN THE NEW WORLD ORDER/?

While the irresistible development and transformation process of information and communication technologies has made positive contributions to all areas of life in many

economic, political and social aspects, the use of data as the raw material of this new era, referred to as the digital age, has brought along various concerns and criticisms. One of the main criticisms that has been raised recently is the question of whether the 21st century is becoming a period in which human life is being capitalized by turning it into exploitable territories through data. Therefore, the concept of “data imperialism” has become a topic that has come to the fore and needs to be emphasized. Because the view that imperialism, which is expressed as a form of organization in which colonial powers have taken control of other states and nations in a way to benefit materially and morally in the historical process, has not actually ended, but continues through the use of data by changing its shape with digitalization, is accepted by many segments.

Data imperialism, which refers to the process by which governments, non-governmental organizations and corporations claim ownership and privatize the data produced by citizens, enables capitalist rationality to build a new world order with the data it collects by spying on social communication, especially on social networks. While historical imperialism owns land and the human body through physical violence, data imperialism creates a unique power system by creating a process of accumulation in which it transforms digitized data into information. The legitimacy that historical imperialism provides with the claim of civilization, data imperialism provides with the claim of personalization and democratization of data accumulation. In this context, the aim of the study is to make evaluations on how a power struggle is waged over the data belonging to citizens, based on the thesis that the lives lived in today's digital world, especially on social media, have become new resource reserves for governments and private companies. It should not be overlooked that technology, which is integrated into the social and administrative process with its numerous benefits in this period when those who have information also have power, is a threat element that can have an impact on decision-making mechanisms rather than liberating individuals.

Keywords: Data, Data Imperialism, Digitalization

GİRİŞ

Dijital çağ ve bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeler bireysel ve kamusal hayattan hizmet alımı ve sunumuna, kültürel aktivitelerden ekonomik yaşamın kurallarına, devletin ve vatandaşların birbirleriyle iletişim ve etkileşimine kadar çok çeşitli boyutlarda ciddi dönüşümlerin kapılarını aralamıştır. Olumlu birçok gelişmenin tetikleyicisi olan teknoloji hayatın doğası gereği bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Bunların en başında ise sömürü tehdidi yer almaktadır. Tarihsel olarak her dönemde varlığını hissettiren emperyalizm günümüzde şekil değiştirerek fakat hala görünür şekilde etkisini sürdürmektedir. Bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde dahi dijital teknolojilerle etkileşimleri ile ortaya çıkan veriler, yeni çağın en önemli sömürü kaynağı haline gelmiştir.

Çeşitli mekanizmalarla işlenerek meta haline getirilen veriler, aynı zamanda sahipliği halinde gücün de göstergesi olarak öne çıkmıştır. Zira tarihsel sömürgecilikte fiziksel şiddet yoluyla ülke topraklarına ve insan bedenlerine el koyularak zenginlik ve güç elde edilirken, günümüzde

benzer bir iktidarın elde edilmesi verinin elde edilmesiyle gerçekleşir olmuştur. bu gücün elde edilmesi yarışında ise başı devletlerle birlikte çoğunluğu batı menşeli ve çok uluslu şirketler çekmektedir. Özellikle teknolojik gelişmelere kimi zaman öncü olan ve dijitalleşme çağının merkezinde yer alan şirketler, sahip oldukları ekonomik gücün de etkisiyle dijital ekosistemler üzerinde emperyal bir kontrol düzeyi kurmuşlar, bireylerin her türlü verisini bireylerin rızası altında veya dışında fark etmeksizin depolayarak bu alanda tekel sistemlerini işler hale getirmişlerdir. Söz konusu durum bir gözetim düzenini beraberinde getirirken, bu gözetimin artışı ekonomi, politika ve kültür üzerinde orantısız bir etki yaratmaktadır.

Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde veri emperyalizmine doğru kayan tarihsel sürecin değişkenleri üzerinde kısaca durulmuş, veri emperyalizmi çeşitli boyutları ve aktörleri ile birlikte ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise veri emperyalizminin kendisini görünür kıldığı örnekler ve etkileri değerlendirilmiş, sonuç olarak sistemin hegemonyası karşısında koruma alanı oluşturabilecek önerilere yer verilmiştir.

1. Bilgi Çağının Yeni Hegemonik Boyutu: Veri Emperyalizmi

Tarihsel sömürgecilik çatısı altında geniş topraklara ve bu toprakların doğal kaynaklarına el koyularak gerçekleşen sanayi kapitalizmi, günümüzde form değiştirmeye başlamış, doğal kaynaklar yerine yaşamın ele geçirildiği ve bunun farklı mekanizmalarla sermayenin egemenliğine verildiği bir sürece evrilmiştir. Söz konusu sürecin temel aktörü ise dijitalleşme olarak öne çıkmıştır. Yeni dönemde emperyalizm veri üzerinden tesis edilmeye çalışılmış, bu durum güç dengelerini de önemli oranda etkilemiştir.

1.1. Veri Emperyalizmine Doğru

Emperyalizm kavramı üzerine çeşitli tanımlamaların yapıldığı farklı yaklaşımlarla ele alınan bir kavramdır. Bazı yaklaşımlar emperyalizmi, sadece belirli zaman aralıklarında bir devletin diğer devletler üzerinde askeri ve ekonomik araçlarla nüfuz etmesi şeklinde ele alırken, bazı yaklaşımlar kapitalist üretim biçiminin uzun gelişim sürecinin ardından özellikle 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında ulaşılmış olduğu aşama olarak ele almaktadır (Gürbüz, 2020). Bu kapsamda genel kabul emperyalizmin 19. yüzyılın sonundan başlamak suretiyle dünya siyasetini ve ekonomisini anlamada bir analiz çerçevesi olarak ortaya çıktığı yönündedir. Bu yüzyıllarda Avrupa'ya modern görünümünü kazandıran siyasi ve iktisadi değişim üzerine yükselen emperyalizm, kapitalizmin gelişiminde belirli bir aşamayı tanımlayan ve sistemleştirilmiş bir sömürgecilik olarak ifade edilmektedir (Eaton, 1966: 183). Diğer bir deyişle emperyalizm, güç kullanarak bir ülkenin veya grubun, diğer ülke veya gruplar üzerinde hakimiyet kurduğu sistemi tanımlamaktadır (Talay, 2024: 48).

Fransa, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve İspanya gibi güçlerin diğer devlet ve milletleri gerek maddi gerekse manevi açıdan çıkar sağlayacak şekilde kontrol altına aldığı bir örgütlenme biçimi olarak sömürgecilik, tarihsel açıdan bakıldığında toprak, beden ve doğal kaynaklar gibi nesnelere sömürü aracı olarak kullanılmaktaydı. Günümüzde ise sömürü sosyal kaynakları hedef almakta, bu durum kapitalizmin ilerlediği noktayı ve daha acımasız bir sömürü biçiminin ağırlık kazandığını göstermektedir. Zira verinin hayatın her alanına hâkim olduğu bir konjonktürde veri üzerinden yapılan sömürü, diğer bir deyişle sosyal olana el koyularak yapılan

mülksüzleştirme, doğal kaynakların sahiplenilmesi sürecini kopyalayarak çalışmaktadır. Dolayısıyla mevcut veri ilişkilerinin, sömürgeci bir iktidar biçimini yeniden ürettiği durum oluşmaktadır (Couldry ve Mejias'tan aktaran Koluman, 2023). Dolayısıyla günümüzde yeni kapitalizm olarak kabul gören dönem, dijital teknoloji aracılığıyla hızla yaygınlık kazanan kapitalizmin bilgi ve yeniliğe dayalı aşamasını oluşturmaktadır (Akçoraoğlu, 2019).

Tarihsel emperyalizmde kullanılan sömürü taktiklerine benzer yöntemlerin kullanıldığı bu dönemde, eskiye benzer şekilde sömürgeci güçler, hakimiyet kurmak istedikleri bölgelerden çıkarmış oldukları kaynakları kullanarak zenginleşmektedirler. Talay'a göre (2024: 45-46) tarihte sömürge güçleri bazı ulus devletler oluştururken, sömürülenler ise kabileler veya halklar olarak ortaya çıkmaktaydı. Geline son noktada söz konusu roller daha çok ulusal veya ulus aşırı şirketler ve bu şirketlerin ürünlerini kullanan bireyler olarak konumlanmaktadır. Üretim ilişkileri açısından tablo incelendiğinde ise tarihte sömürüye maruz kalan ülkelerden çıkarılan kaynaklarla güç elde etmekten, yerini birey üzerinden elde edilen kaynaklarla güce ulaşmaya bırakmıştır. Bireylere ait veriler, teknoloji şirketleri tarafından daha fazla teknolojik yatırım için ve bu yatırımlarla daha fazla alana yayılmak için kullanılmaktadır. Tüketim ve bölüşüm ilişkileri açısından bakıldığında ise tabloya şirketler de eklenmekte, bu şirketler tarihte sömürge ülkelerden elde edilen hammaddeleri ülkelere ihraç ederek üretilen malları tekrar sömürge ülkelere satan devletlerin rolünü paylaşmaktadırlar. Zira dünyanın her yerinden veri toplayan şirketler, bunları kendi sunucularında depolamakta ve işlemekte, veriler üzerinde önemli ölçüde bir hakimiyet sağlamaktadırlar.

Dolayısıyla sömürü sisteminin devamlılığı için sürekli yeni yollar aramak durumunda olan kapitalizm için günümüzün verdiği cevap sosyal niceleme sektörü olmuştur. Sosyal hayatı sayısallaştıran, günlük sosyal eylemleri yakalayarak bunları ölçülebilir verilere dönüştüren ve bunu pazarlayarak kar elde edilmesini sağlayan bu sektör, bilgi iletişim teknolojilerinin alt sektörü olarak kabul edilmektedir. (Couldry, ve Mejias, 2019). Söz konusu tabloda sadece emek üzerinden elde edilen artı değer veya dijital emeğin çıktısı değil, tüm yaşam pratikleri verileştirilmekte ve depolanarak işlenmektedir. Buradan hareketle uzun vadede tarihsel sömürgeciliğin endüstriyel kapitalizmin hayat bulması amacıyla ihtiyaç duyulan önkoşulları sağlaması gibi, veri emperyalizminin de kapitalizmin henüz bilinmeyen fakat veriler aracılığıyla insan yaşamına el koyulan bir aşaması için önkoşulları oluşturduğu düşünülebilir (Couldry ve Mejias, 2022). Ekonomik değerinin yanı sıra kişileri etkileme gücüne de sahip olan verilere egemen olmak isteyen şirketler, dünyanın dört bir yanında olabildiğince veri elde etme ve depolama yarışına girmişlerdir. Dolayısıyla emperyalist taktikler bugün de devamlılığını sürdürmekte, dijital çağa ayak uyduracak şekilde güncellenerek tekrar edilmektedir (Sadowski, 2019: 3). Bu durum ise veri emperyalizmini günümüz güç ilişkilerini anlayabilmek açısından önemli bir kavram haline getirmektedir.

1.2. Çeşitli Boyutlarıyla Veri Emperyalizmi

Genel olarak enformasyonun işlenmemiş en küçük parçacığı olarak tanımlanan veri, hayatın hemen her alanını bilgisayarlar tarafından işlenebilir, depolanabilir ve değere dönüştürülerek tahsis edilebilir duruma getirmektedir (Barutçugil, 2002: 57). Dijital çağa adım atılmasıyla bireylerin giderek daha fazla teknoloji ile ilişki kurduğu bir düzen sağlanmakta, sensörlerle

donatılmış fiziksel ortamlarda hayatlarını sürdürmeye başlamaları ile sürekli kişisel veri üretiminin sağlandığı bir ortam oluşmaktadır (Lupton ve Michael, 2017: 254). Doğrudan meta olmayan veriler gerek hükümetler gerekse şirketler tarafından toplanarak kümeleştirilmekte ve daha büyük verilerle bağlantıları kurularak meta haline getirilmektedir. Buradan hareketle veri emperyalizmi, sosyal ağlarda süregiden toplumsal iletişimin kapitalist rasyonalite tarafından gözetlenmesi, sayısallaştırılması ve gerekli hallerde birikim yaratma amacıyla kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Couldry ve Mejias, 2019). Dolayısıyla veri emperyalizmi verilerin metalaştırılmasını, veriye erişimi olan ve veriyi anlamlı hale getirme yeteneğine sahip aktörlere yönelik bir eğilimin olduğu, asimetric bir güç dağılımına sebep olan bir sistemi ifade etmektedir (West, 2019: 20). Genel olarak Marx'ın "kapitalizm her zaman kârı maksimize etmek için insan hayatını yönetmeye çalışır" yaklaşımı üzerine şekillendirilen kavram, tarihsel sömürgeciliğin yağmacı sömürücü pratiklerini bilgi işlemin nicelleştirme yöntemleriyle birleştirmektedir. Veri sömürgeciliği tarihsel sömürgeciliğin mirası olarak kabul edilmekte, dayattığı yeni sosyal ve ekonomik düzenle kapitalizmin son iki yüzyılda geçirdiği dönüşümü anlamak için önem taşımaktadır (Couldry, N. ve Mejias, U., 2019).

Kendine özgü bir coğrafyası olan veri emperyalizmi, küresel hedeflere sahip olmakla birlikte tarihsel emperyalizmden farklı olarak bireylerin yaşamlarına yer ve zaman fark etmeksizin nüfuz edebilme yeteneğine sahiptir. Tarihsel emperyalizm, coğrafi bölgelerin kaynaklarına el koyarak genişlerken, veri emperyalizmi bireylerin hayatlarını sahiplenerek genişlemektedir (Couldry ve Mejias, 2022). Bunu kişilerin yaşamlarından çıkarılan kaynaklara, davranış verilerine sınırsızca el koyarak yapan veri emperyalizmi, sınırlarını özellikle sosyal ilişkilerin içine doğru genişletirken, bilgi işlemesine ham girdiler oluşturan ve veriye dayanan yeni toplumsal ilişkilerin, yeni ekonomik değerlerin yaratıldığı anahtar bir araç haline gelmektedir. Bu özellikleriyle veri emperyalizmi, insan yaşamının ticari amaçlara hizmet etmesini sağlama misyonu ile ortaya çıkan bir sistemin uzantısı olarak kabul edilmektedir (Couldry ve Mejias, 2020; Zuboff, 2021: 170). Zira insan hayatına yönelik çok geniş alanda verinin kullanıma sokulduğu veri emperyalizminde insanların özel ve sosyal hayatlarından akademik başarılarına, fiziki özelliklerinden genetik yatkınlıklarına, gündelik alışkanlıklarından mekân ve seyahat tercihlerine kadar her türlü bilgi dijital ortamda kayda geçmekte, alınıp satılabilen bir maddeye dönüşmekte, dolayısıyla yeni bir sömürü formu oluşturulmaktadır. Dijital dünyanın hammaddesi olarak kabul edilen veri "yeni petrol" olma özelliği taşımakta fakat petrolün aksine kullanıldıkça tükenmeyen, farklı amaçlarla defalarca kullanılabilen bir yapı arz etmektedir (Yılmaz, 2019). Dolayısıyla bu sistemde veri ilişkileri olarak adlandırılan ve verilerin ticari olarak kullanılabilmesini sağlayan ilişki ağları kurulmakta, veriler insan yaşamının soyutlaştırılmış versiyonu haline gelmektedir.

Veri emperyalizmi genel olarak iki etki etrafında şekillenmektedir. Bunlardan ilki, bireylerin gündelik hayatlarındaki iletişim, alışveriş, cihaz güncellemeleri gibi sıradan olayların zorla veri kaynağına dönüştürülmesi iken ikincisi bireylerin kendilerine ait dijital alan oluşturma isteklerinin bastırılmasıdır. Bireyler için veri kaynağı olmak çaba sarf etmeden ve çoğu zaman habersiz gerçekleşen bir durumdur. Tam da bu sebeple veri emperyalizminin yıkıcı taraflarından birisini bireylerin hayatlarında metalaştırılamayacak yer görememesi ve işgalci özelliği ile her şeyi verileştirilebilir bulmasıdır (Fraser, 2019). Süreç bazı aşamalarla

gerçekleşmektedir. Öncelikle bireylerin eylem ve tecrübeleri birer veri olarak doğrudan sermayenin konusu edilerek mallara el koyma gerçekleşmektedir. Sonrasında verinin maksimize edilmesi ve veri ilişkilerini temel alacak bir şekilde kurulmaları amacıyla toplumsal ilişkiler ekonomik çıkarlarla denk bir hale getirilmektedir. Bu hamleyi izleyen süreçte ise uluslararası şirketler (Facebook, Google, Amazon gibi) verilerden elde ettikleri aşırı zenginliği yeni sömürge eylemlerine tekel oluşturacak şekilde toplamaktadırlar. Veri emperyalizminin bu önemli aktörleri sürekli çevirimiçi ve sisteme bağlı olma durumunu, çok fazla kişiselleşen tüketim araçlarını geleceğin aranması gereken parçaları kılarak veya mutlak ve üstün bilginin gerekliliği haline getirerek verileştirmeye meşruiyet kazandırmaktadırlar. Bu nedenle veri emperyalizmi sermayenin mekân ve zamanın tamamına egemen olabildiği, dijital platformların toplumsal ilişkilerin doğal alanı haline geldiği ve ilişkilerin sınırsız verileştirmeye konu edildiği bir sistemin kendisini oluşturmaktadır (Couldry, 2020: 14). Böylesi bir sistemde veri artık bir iktidar şekli haline gelmektedir.

Iliadis ve Russo (2016) tarafından veri iktidarı şeklinde ifade edilen bu durum, dijital alanda sosyal, kültürel ve ekonomik iktidarın da sahibi olmanın anahtarı konumundadır. Bu kapsamda kişisel bilgilerin ulusal güvenlik, kamu güvenliği ve sağlığı, milli savunma gibi nedenler kapsamında kişilerin bilgisi ve onayı dışında paylaşılabilirliği bir ortamı beraberinde getiren söz konusu sistem gerek devletler gerekse teknoloji şirketleri için iktidar yarışı tartışmasını tetiklemektedir. Toplanan veriler işlendikçe ve farklı kesimlerin bilgi ihtiyaçları karşılandıkça oluşan katma değer de giderek artmaktadır. Bu durumda veriden en çok değer üretenlerin kimler olduğu, diğer bir deyişle veri üzerinde egemenliğin kimlerin elinde olduğu hayati bir önem taşımaktadır. Zira veri egemenliğini elinde bulunduran ülkeler veya şirketler oluşturdukları dijital ekonomi aracılığıyla işlenmiş veri kümeleri ile büyük oranda katma değer üretebilmektedir. Ham verinin sadece belirli sorunlara çözüm sunabildiği bu sistemde söz konusu aktörler işlenmiş veri ile yani sosyal medya platformlarında paylaşılabilen, arama motorları ile ulaşılabilen, bulut depolama hizmetleri üzerinden ulaşılabilen veri kümeleri ile farklı toplulukların ve sektörlerin farklı sorunlarını çözebilmektedirler (Güney, 2020). Diğer yandan teknoloji şirketleri tarafından toplanan ve depolanan veriler, faaliyet gösterdikleri ülke yönetimleri ile paylaşılarak sosyal, ekonomik veya siyasi çıkarları doğrultusunda kullanıma sunulabilmektedir.¹ Bu nedenle insanların kan grupları, hastalıkları, kullandıkları ilaçlar gibi kişisel verilerin onay alınmadan paylaşılması gibi etik sorunların yanı sıra veriye dayalı yeni tip sermayenin belli şirketler arasında dönmesi, sömürge tekelinin oluşması anlamına gelmektedir (Yılmaz, 2019). Kişilerin kendilerine ait veriler üzerinde hakimiyet kuramadığı ve

¹ Amerika Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA) danışmanı Edward Snowden, devletler ve şirketlerin dijital ortaklığını 2013 yılında ortaya koymuştur. Google, Microsoft ve Apple gibi şirketlerin NSA ile iş birliği yaptığını ifade eden Snowden, bu şirketlerin ABD devlet kurumlarına veri aktardığını, politikacıların ve kullanıcıların iletişim verilerine doğrudan erişim sağladığını ifade etmiştir (Sargsyan, 2016). Devletlerin hem kendi vatandaşlarını hem de diğer ülkeleri denetleyebildiği küresel bir gözetleme politikasının önemli bir örneğini oluşturan bu olayda NSA, Prizma adındaki uygulama aracılığıyla Facebook, Google gibi şirketlerin de arasında bulunduğu dokuz adet ağ şirketinin veri tabanına sızmıştır. Bunun yanı sıra internet üzerinden gerçekleştirilen bütün yazışmalara, sesli aramalara, bu aramaları yapanların kişisel bilgilerine erişim sağlamıştır. ABD'nin yapmış olduğu bu gözetim uygulamasının uluslararası boyutu da ortaya çıkmış, Avrupa Birliği (AB) konsoloslukları, AB üye devletleri ve Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu çok sayıda hükümet yetkilisi resmi olmayan şekilde dinlenmiştir. Araştırmalar neticesinde elektronik cihazlara veri elde etmek için takılan böceklerle ve çeşitli yazılım programlarına ulaşılmıştır (Çalışkan, 2016: 143).

bu verilerin çoğu zaman kişilerin onayı dışında kullanıma açıldığı bu süreç, insan hakları gaspına neden olan yeni bir ekonomik düzen olarak tanımlanmaktadır (Zuboff, 2021: 11).

Veri emperyalizmi çok çeşitli şekillerde ve alanlarda ortaya çıkmaktadır. Örneğin kimi zaman şirketlerin kişilerin internet üzerinden yaptıkları alışveriş tercihlerinden oluşturdukları algoritmalarla reklam endüstrisine malzeme sağlaması şeklinde ortaya çıkarken, kimi zaman devletlerin geliştirdikleri gözetleme mekanizmalarında kendisini göstermektedir. Bu nedenle veri emperyalizminin yaşamdaki izleri daha da önem kazanmaktadır. Zira veriler aracılığıyla tüm hayatın sömürülebilir hale geldiği günümüzde, yaşam alanlarının mülksüzleştirilmesi karşısındaki konumlanış toplumsal ve yönetsel sürece entegre olan teknolojinin avantaj ve dezavantajlarını görebilmekle yakından ilgilidir.

2. Veri Emperyalizminin İzleri

Veri emperyalizmi, merkezilikten uzak bir rıza dışı veri üretme ve satma ağı yapısını içermektedir ve dört ana aktörü bulunmaktadır. Bu aktörlerden ilkinin çoğunlukla batı menşeli teknoloji şirketleri oluşturmaktadır. Bu şirketler genellikle reklam gösterimi için ihtiyaç duyulan yapıları var etmek amacıyla teknoloji ve altyapı inşa etme misyonu ile sürece dahil olmaktadır. Sistemin ikinci aktörü, bireylere kişiselleştirilmiş reklamlar sunabilmek amacıyla söz konusu şirketlerle anlaşma yapan reklam ve danışma şirketleridir. Üçüncü aktör ise kendi çıkarlarını ve gündemlerini güçlendirmek ve neredeyse dayatmak amacıyla bu reklam ve danışma şirketlerine ödemeler yapan yerel şirketler, siyasi partiler ve örgütlerdir. Son aktör ise farkında olarak veya olmayarak teknoloji şirketleri için kaynak, diğer aktörler içinse hedef grubuna dönüşen vatandaşlardan oluşmaktadır (Marker, Verstergaard ve Hendricks, 2018). Bunun yanı sıra altı çizilmesi gereken en önemli husus veri emperyalizmi aktörleri içinde en önde özel şirketler konumlandırılrsa da sömürgeciliğin daima devletler ve şirketlerin ortaklığı ile gerçekleşen bir yapı arz ettiği (Kalır, 2023). Bu nedenle bazı kaynaklarda sistemin ilk aktörü olarak devletler, hükümetler ve kamusal yapılar sayılmaktadır. Zira bu yapılar yasal çerçeveyi geliştirmekte, kamu politikalarını tasarlamakta, kamu yönetiminde yapay zekâ yapılarını işler hale getirmekte ve teknoloji hizmetlerini kiralamaktadırlar. Dolayısıyla söz konusu yapılar kamu yönetimi ve doğrudan gözetim amacıyla ürünler alan, eğitim imkanlarını ve emek dağılımını yöneten aktörler olarak sistemde hayati bir rol üstlenmektedirler (Ricaurte, 2019: 357).

Sosyal niceleme sektörü olarak diğer bir deyişle toplumsal olanı sayma sektörü olarak ifade edilen şirketler Amazon, Apple, Samsung ve Microsoft gibi kişisel dijital yatırımcılar ve cihaz üretenler; Baidu, Facebook, Google ve TenCent gibi dijital çevre üretenler ve Netflix, Spotify, Airbnb, Uber gibi hizmetlerini kişiselleştirerek veri satıp işleyenler olarak insan hayatının hemen her alanına sirayet etmektedirler. Söz konusu küresel platform sağlayıcıları, dünyanın en zengin teknoloji firmaları ve en değerli markaları olmayı başararak günümüz kapitalist sisteminin oligopol piyasa düzenini meydana getirmektedirler (Couldry ve Mejias, 2019: 4; Kollnig, vd., 2022). Faaliyet alanları fark etmeksizin bütün bu şirketler, sosyal hayat başta olmak üzere hayatın her alanından veri çekerek işlemeye bağımlı bir yapıya sahiptirler. Bu nedenle veri olmadan adeta nefes alamamakta ve operasyonlarını yönetememektedirler. Zira bu şirketler dijital platformlardaki kullanıcılardan toplandıkları verileri öncelikle ticari

faaliyetlerini daha rekabetçi hale getirmek için kullanmaktadırlar (West, 2019: 28). Örneğin Netflix, kullanıcılarına sunmuş olduğu hizmet modeli ile sistemi gözler önüne sermektedir. Kullanıcılarına kişiselleştirilmiş tavsiyelerde bulunmak ve ilgi duydukları içeriklere ulaştırmak için onlardan veriler toplayan platform bunu, kullanıcılarının davranışlarına ve tarama geçmişine ait verileri toplayıp analiz ederek gerçekleştirmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta platformun elde ettiği bu verilerle kullanıcılarının kim olduğunu kesin hatlarla çizebilmesi ve bu bilgileri başka kurum ve kişilerle de paylaşabilir olmasıdır (Nielsen, 2020: 28). Amazon da benzer bir durumdadır. Bu platform da ürünlerini ve hizmetlerini tüketiciler için daha cazip ve tercih edilebilir kılmak için büyük miktarda veri toplamakta, bu nedenle amacı tüketiciler hakkında veri toplamak olan araçları tasarlama politikasını giderek daha fazla benimsemektedir (West, 2019: 27-28). Yine veri emperyalizmine en fazla hizmet eden alanlardan birisi olarak sosyal medya platformları da kendilerine özgü yöntemler kullanmaktadırlar. Kullanıcıların gönüllü olarak paylaşmaktan çekindikleri veriler de dahil olmak üzere kişilerin davranışsal verilerini ele geçirme üzerine şekillenen bu yöntemler, söz konusu platformların bu veriler üzerinde hak iddia etmesine imkân sağlamaktadır (Zuboff, 2021: 107). Örneğin Facebook bir yandan veri toplayan diğer yandan ise dijital pazarlama platformu olarak işlev gösteren bir aktör olarak, 2 milyona yakın aktif kullanıcının² gerçek zamanlı sosyal verisini toplama yeteneğine sahip ve çeşitli endüstri ortaklarına hitap eden özel ortak programı işleten birkaç aktörden en önemlisini temsil etmektedir (Helmond, vd., 2017: 1).

Diğer yandan veri komisyoncusu adı verilen, kişisel veriyi toplayarak ve bu verileri satarak gelir elde eden şirketler de sosyal nicelleştirme sektörü içinde pay sahibidirler. Crain'e (2018) göre veri komisyoncusu terimi genellikle, kişisel bilgilerin toplanması ve değiş tokuş yapılmasında uzmanlık kazanmış, daha çok büyük ölçekli veri operasyonları ile ilişkilendirilen şirketleri ifade etmektedir. Bilgi satıcıları olarak da adlandırılan veri komisyoncularının kökenleri kredi raporlaması ve doğrudan pazarlama gibi yerleşik iş sektörlerinde bulunmaktadır. Acxiom ve Experian³ gibi şirketlerin örnek verilebileceği bu veri komisyoncuları, ağ bağlantılı iletişim ve bilgi işlem tarafından oluşturulan veri toplama ve analiz olanaklarından yararlanmakta, genişleyen ticari gözetim endüstrisinin merkezinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Kişisel verilerin metalaştırılmasında önemli rol oynayan bu komisyoncuların, kapitalist genişlemenin tarihsel süreçlerine derin köklerle tutundukları, kontrolü sağlanmadığı takdirde daha da istilacı olmaya devam edecekleri yönünde görüşler giderek yaygınlık kazanmaktadır.

Dolayısıyla veri emperyalizmi günümüzde büyük küçük donanım ve yazılım üreticileri, sosyal medya platformu geliştiricileri, veri analizi ve aracılık konularına kendilerini adayın firmalar aracılığıyla somutlaşmaktadır. Bireyleri algoritmik yollarla kategorize etmek için tıbbi, finansal, cezai ve diğer kayıtlardan bilgi toplama konusunda uzmanlaşmış olan bu aktörlerin

² 2024 yılı itibarıyla aktif kullanıcı sayısı 3 milyonu aşmıştır (Dünyanın..., 2024).

³ Acxiom, Conway, Arkansas merkezli bir veritabanı pazarlama şirketi olarak hedefli reklam kampanyaları için kullanılan müşteri ve iş bilgilerini toplamakta, analiz etmekte ve satmaktadır. Şirket, 2018 yılında itibaren LiveRamp olarak yeniden adlandırılmıştır (<https://www.acxiom.com/>). Experian da benzer şekilde merkezi Dublin, İrlanda'da bulunan çok uluslu bir veri analitiği ve tüketici kredisi raporlama şirkettir (<https://www.experian.com.tr/>)

topladığı veriler, veri komisyoncuları tarafından paketlenmekte ve reklam verenler, hükümetler veya kolluk kuvvetleri gibi diğer kullanıcılara satılmaktadır (Couldry ve Mejias 2018: 7). Bu kapsamda, büyük veri analizi yapan, ABD istihbaratıyla da yakın çalıştığı iddia edilen teknoloji şirketi Palantir'in dünyanın birçok yerinde özellikle dezavantajlı gruplara ait milyonlarca veriye sahip Birleşmiş Milletlere (BM) Dünya Gıda Programının (WFP) verilerini işletmede yardımcı olmak için 45 milyon dolarlık anlaşma imzalaması, Çinli teknoloji firması Tencent tarafından 2011'de geliştirilen ve halihazırda 1 milyar 82 milyon aktif kullanıcısı bulunan ve bireylerin kullanabilmesi için söz konusu firmaya "kişisel verilerin bazı durumlarda kullanıcının izni dışında üçüncü taraflarla paylaşılabilirliği" onayı verme mecburiyeti bulunduran WeChat uygulaması gibi örnekler, özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin nüfusları, toplumsal yapısı, genetik yatkınlıkları ve gündelik alışkanlıkları gibi bilgilerin şirketler tarafından farklı amaçlarla kullanılabilirliği ortamı yaratan veri emperyalizmine yönelik örneklerden sadece birkaçını oluşturmaktadır (Yılmaz, 2019). Yine Facebook, Amazon ve Microsoft gibi şirketlerin Birleşmiş Milletler'in uluslararası yardım politikalarının tasarlanmasına temel oluşturan verileri yönetmeleri, AB'nin mülteci refahı için başlattığı ileri sürdüğü fakat temelde Avrupalı devletlerin sınır güvenliği yatırımları için veri üreten araçlara dönüşen Eurosur⁴ uygulaması gibi örnekler bilimsel ve istatistikî bilgi üretme iddiasıyla hayata geçirilen fakat alt yapısında ekonomik ve siyasi kararlar barındırarak verinin kaynağı olan ötekileri gözetlemek, denetlemek ve onları baskı altına alacak hukukî düzenlemeleri almak için meşruiyet yaratmak amacıyla var olma emperyalist isimlendirme pratiklerine dönüşmektedirler (Grossi ve Lepratti, 2021).

Veriler üzerinde kontrol gücü bulunan aktörlerin sayısında artışla birlikte bu aktörlerin yasal mekanizmalara uyumu da önemli bir konu başlığı haline gelmektedir. Zira günümüzün kuralsızlaştırma ortamında söz konusu aktörlerin mevcut yasalara ne oranda uyum gösterdikleri tartışmalara neden olmaktadır. Örneğin 2016 yılında Avrupa Birliği'nin (AB) Genel Veri Koruma Yönetmeliği (GDPR- General Data Protection Regulation), dünya çapında birincil kapsamı veri gizliliği olan bir düzenleme olarak kabul edilmiş, bu düzenleme AB vatandaşlarına geniş bir yelpazede bazı haklar tanımıştır. Bu haklar arasında şirketlerin kişiler hakkında topladığı verileri silme hakkı, kişisel bilgilerin satılmaması hakkı ve kişisel veriler üzerinde bireysel özerklik sağlama gibi bir dizi hak bulunmaktadır. Ancak bu süreçte Meta, Apple ve Amazon gibi şirketler, veri gizliliğini korumaya yönelik tasarlanmış olan düzenlemeleri aşmak için kullanılan bir olgu olan deregülasyondan faydalanmışlardır. Diğer bir deyişle söz konusu şirketler özellikle gizlilikle ilgili kaygıların yersiz olduğunu, kendi sistemlerinin kişisel verilerin korunmasında tehdit yerine çözümü oluşturduğunu savunmuşlardır (Krupp, 2022: 875). Langley ve Leyshon'a (2022) göre hem işletim sistemlerine hem de uygulama dağıtım kanallarına sahip olan söz konusu aktörler, yeni sömürgeci iktidar ilişkilerinin inşasını körüklemekte, ötekileştirme yapılarını emperyalist, ırkçı ve sömürgeci bir kapitalizmle mümkün kılma eğilimini paylaşmaktadırlar.

⁴ 2013 yılında kurulan Avrupa Sınır Gözetleme Sistemi (EUROSUR), durumsal farkındalığı geliştirmek ve dış sınırlarda tepki kabiliyetini artırmak için Üye Devletler ile Frontex arasında bilgi alışverişi ve iş birliği için bir çerçevedir. Sistem, AB üye ülkelerine yasadışı göçü izlemek için insansız hava araçları, keşif uçakları, açık deniz sensörleri ve uydu uzaktan algılama mekanizmaları kullanmaktadır (Eurosur - European Commission (europa.eu)).

Küresel şirketlerin elde ettiği gelirler, söz konusu aktörlerin emperyal bir güç unsuru haline gelme potansiyellerini ifade eden diğer bir göstergedir. Örneğin ABD ve Çin'in en büyük yedi teknoloji şirketinin piyasa değeri son yıllarda 8,7 trilyon kadar büyüme sağlamıştır. Bu değer, Almanya'nın gayri safi yurtiçi hasılasının (GSYİH) iki katı kadar bir büyümeye denk gelmektedir. Dolayısıyla pazar paylarının büyüklüğü göz önüne alındığında bu şirketlerin, dijital dünyanın kurallarını koyması, bu kuralları dikte etmesi ve dahası yasal düzenlemelere etkide bulunması ihtimaller dahilindedir (Stürmer, vd., 2021). Bu kapsamda söz konusu konjonktürde veri emperyalizmini önleyecek, en azından kontrol altına alabilecek politikaların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Zira herhangi bir ödeme yapılmadan neredeyse tüm kişisel verilere el konularak ekonomik değer üretilebilen bir sistemde veri akışının sağlıklı ve şeffaf sağlanabileceği düzenlemelerin tasarlanması hayati bir politika alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Verinin kapitalizm için bir ele geçirme ve yayılma aracı olduğu günümüzde (Kalır, 2023) veri emperyalizmi temelde bilişim, yazılım ve ağ sistemi üzerinde şekillenmektedir. Çoğunlukla batılı şirketlerin tekellerini koruma eğilimine sahip olan bu yeni nesil emperyalizmde, internet kullanıcıları bu büyük şirketler eliyle sağlanan çevirim içi hizmetlere dünyanın hemen her yerinden erişim sağlayabilmekte, fakat veriler belli bir coğrafyada sadece birkaç veri merkezinde toplanmaktadır. Batılı şirketlere ait veri merkezlerinin özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin verilerine el koyarak bu ülkeleri adeta bir pazar olarak kullandığı veri emperyalizmi, ülke toprakları veya zenginlikleri yerine ülke vatandaşlarının tüm hayatını ele geçiren ve baskılayan bir sistemi ifade eder hale gelmiştir.

Söz konusu emperyalist yapının baskı gücüne karşı uygulanabilecek yöntemlerden birisi ağ, bilişim ve yazılım üçlüsünün batı dışı girişimlere açık duruma getirilerek, merkeziyetsiz ve özgür bir sistem üzerine kaydırılması politikası olarak öne çıkmaktadır. Verinin özgürleştirilmesi politikası olarak da ifade edilebilen bu yöntem ile şirket devlet ilişkisinde şirketler lehine gerçekleşebilen karar verici olma gücü de kontrol edilebilir bir düzeye getirilebilecektir. Zira teknoloji şirketlerinin devlet ile olan ortaklığında şirketlerin karar verme sürecindeki baskın konumu devletlerin veri konusunda şirketlere bağımlı hale gelmesi, denetim ve pazarlık güçlerinin zayıflaması, şirketlerin veriler üzerinde hak iddia ederek kendi çıkarına kullanması gibi bazı riskli sonuçlar üretmektedir. Bunun yanı sıra teknoloji şirketlerinin piyasa değerleri çerçevesinde dahil oldukları vergi sistemleri, dijital ticaret işlemlerinde tabi oldukları hukuk düzenlemeleri, gizlilik ve şeffaflık kapsamında uymaları gereken kurallar gibi konu başlıklarında birçok ülkede henüz tam bir standartlaşmanın sağlanamadığı, diğer bir deyişle dijital dünyayı denetleyen mekanizmaların henüz tam anlamıyla düzenlenemediği göz önüne alındığında kullanıcıların veri emperyalizmi karşısında savunmasız kaldığı görülmektedir.

Bu noktada ülkelerin hayata geçirdikleri Kişisel Verileri Koruma Kanunu (KVKK) başta olmak üzere bilgi ve iletişim güvenliğine yönelik politikalar, internet ortamında yapılan yayınları ve işlenen suçları düzenleyen hukuki düzenlemeler ulusal güvenliğin sağlanmasında önemli rol üstlenmektedir. Söz konusu tedbirler üzerinde çalışmayan ülkeler dijital dünya düzeninde tüm verilerini, veri tekeli haline gelen teknoloji şirketlerinin ilgi alanına sunmak riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu kapsamda veri emperyalizminin ortaya çıkardığı eşitsizliğe karşı

yürütülen veri yerelleştirme politikaları diğer bir çözüm yolu olarak öne çıkmaktadır. Temel itibarıyla verilerin üretildikleri ülke içinde depolanması anlamına gelen veri yerelleştirme, devletlerin vatandaşlarına ait verilerin güvenliğini sağlama gerekliliğine hizmet edeceği düşünülen bir politika önerisini oluşturmaktadır.⁵ Kaya'ya (2022) göre internet teknolojilerinin sürekli gelişme seyri içinde olduğu günümüzde gerek devletler gerekse devlet dışında yer alan aktörler öncelikle ekonomik ve siyasi amaçlar doğrultusunda internet alt yapılarını kullanma eğilimi içinde olmaktadır. Bu kapsamda veri yerelleştirme politikaları ülkelerin ve vatandaşların veri gizliliği ve güvenliğini sağlamada etkili bir yöntem olarak fikir birliği sağlanan bir alanı oluşturmaktadır. Veri emperyalizminin yarattığı eşitsiz ekonomik dağılım karşısında veri yerelleştirme politikaları çözüm önerisi olarak sunulmakta ise de bu konudaki en önemli eleştiri noktası otoriter devletlerin bu politikalar aracılığıyla vatandaşlar üzerinde gözetim ve kontrol sistemi oluşturma riskidir. Dolayısıyla hukukun üstünlüğü ilkesinin benimsenmesi dijital dünyanın içinde var olacak olan gelecek için de hayati bir önem taşımaktadır. Yine verilerin ve alt yapının devletin hukuksal düzenlemeleri ile kontrollü yönetim sürecine alınması, açık kaynaklı yazılımların ve kamuya ait bilgi iletişim altyapısının kullanılması, yatırımların kamusal hizmet mantığı temel alınarak yapılması, devletlerin veri bilimi ve yazılımı alanlarında genç yetenekleri destekleyici politikalar uygulaması gibi öneriler veri emperyalizminin etkisini hafifletici önlemler arasında sayılabilmektedir.

KAYNAKÇA

Akçoraoglu, A. (2019). Yeni kapitalizm teorileri, dijital devrim ve Türkiye kapitalizmi. *Mülkiye Dergisi*. 43(3): 525-575.

Barutçugil, İ. (2002). *Bilgi yönetimi*. İstanbul: Anı Yayıncılık.

Birhane A (2020). *Algorithmic colonization of Africa*. SCRIPTed, 17(2): 389-409.

Couldry, N. ve Mejias U. A. (2018). *Data colonialism: rethinking big data's relation to the contemporary subject*. SAGE Publications.

Couldry, N., ve Mejias, U. (2019). *The cost of connection: how data is colonizing human life and appropriating it for capitalism*. California: Stanford University Press,

⁵ Türkiye'de hayata geçirilen 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, diğer bilinen adıyla İnternet Kanunu veri yerelleştirme politikası kapsamında önemli örneklerden birisini oluşturmaktadır. 2020 yılında Resmî Gazete'de yayımlanan Kanun sosyal ağ, içerik ve yer sağlayıcılarına çeşitli yükümlülükler getirmeyi amaçlamıştır. Buna göre yabancı sosyal ağ sağlayıcıları temsilci ataması yapmak durumunda olacak, temsilci bulundurulmaması durumunda Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) bu sosyal ağ sağlayıcılarına bildirimde bulunarak 30 gün içerisinde bu yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlayacaktır. Aksi takdirde ilgili sağlayıcıya BTK tarafından on milyon Türk lirası idari para cezası verilecektir (5651, ek md. 4). Yine Fransa'nın AB Genel Veri Koruma Tüzüğü'nü (GDPR) onaylaması koruma politikasına örnek teşkil etmektedir. Verilerin Fransa ve AB'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalara uygun olmak koşuluyla, herhangi bir AB üye devletinin topraklarında bulunan veri merkezinde saklanacağına ve üçüncü bir ülkeye taşınmayacağına dair maddelerin bulunduğu düzenleme ile Fransa veri yerelleştirme politikasına yaklaşımını ortaya koymuştur. Fransa Hükümeti Google, Apple, Facebook, Amazon gibi büyük şirketlere karşı dijital egemenliklerini sağlamak zorunda olduklarını vurgulamış olmakla birlikte dijital egemenliğin ne anlama geldiği hususunda da eleştirilere maruz kaldığını belirtmek gerekmektedir. Zira yapılan düzenlemelerle Fransız kolluk kuvvetlerine gerektiğinde verilere ulaşma konusunda tam yetki veren hükümet, verinin güvenliğini sağlarken yeni bir emperyal güç konumuna düşme riski açısından eleştirilmiştir (GDPR, 2016).

Couldry, N. ve Mejias U. A. (2020). *Veri sömürgeciliği: büyük verinin modern özne ile ilişkisini yeniden düşünmek*. F. Aydoğan (Ed.). İstanbul: II. Der Yayınları.

Couldry, N., ve Mejias, U. A. (2022). *Bağlantının bedelleri* (G. Boztepe, Çev.). Nota Bene Yayınları.

Crain, M. (2018). The limits of transparency: data brokers and commodification. *New Media & Society*, 20(1): 88-104.

Çalışkan, B. (2016). Kitleli gözetim karşı kolektif bir üretim biçimi olarak sızıntı gazeteciliği. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*. (25): 127-154.

Eaton, J. (1966). *Political economy*, New York: International Publishers Co. Inc.

Fraser A (2019). Curating digital geographies in an era of data colonialism. *Geoforum*, 104, 193-200

GDPR (2016). REGULATION (EU) 2016/ 679 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL - of 27 April 2016 - on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/ 46/ EC (General Data Protection Regulation) (europa.eu) (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

Grossi, T ve Lepratti, L (2021). Data colonialism: the census, the map, and the software. *From the European South*, 8, 47-61.

Güney, C. (2020). *Dijital Dünyanın Ortaçağında Veri Egemenliği*. Dijital Dünyanın Ortaçağında Veri Egemenliği | by Caner Güney | Medium

Iliadis, A. ve Russo, F. (2016). Critical Data Studies: An Introduction. *Big Data & Society*, 3(2): 1-7.

Helmond, A., Nieborg, D. B. ve Van Der Vlist, F. N. (2017). *The political economy of social data: a historical analysis of platform-industry partnerships*. Proceedings of The 8th International Conference on Social Media & Society.

Kalır H (2023). Siyah veri, beyaz algoritmalar: veri sömürgecisinin dünya modelini reddetmek ve veriyi sömürsüzleştirmek mümkün mü?. *Mülkiye Dergisi*, 47(6): 1469- 1504.

Kaya, İ. (2022). *Dijital kapitalizm çağında veri sömürgeciliğine karşı veri yerelleştirme politikalarına dair güncel bir tartışma*. 19th International Symposium Communication in the Millennium. Eskişehir.

Koluman, H. (2023). Cephaneliğini genişleten sömürgecilik: Büyük veri çağında Bağlantının Bedelleri. *Etkileşim*, 12, 547-551

Kollnig, K., Shuba, A., Binns, R., Van Kleek, M. ve Shadbolt, N. (2022). Are iphones really better for privacy? a comparative study of ios and android apps. *Proceedings on Privacy Enhancing Technologies*, (2): 6-24.

- Krupp, A. F. (2022). Privacy is not dead: expressively using law to push back against corporate deregulators and meaningfully protect data privacy rights. *Georgia Law Review*, (57): 875-918.
- Kwet, M. (2019). Digital colonialism: US empire and the new imperialism in the Global South. *Race ve Class*, 60(4): 3-26.
- Langley P ve Leyshon A (2022). Neo-colonial credit: FinTech platforms in Africa. *Journal of Cultural Economy*, 15(4): 401-415.
- Lupton, D. ve Michael, M. (2017). Depends on who's got the data: public understandings of personal digital dataveillance. *Surveillance & Society*. 15(2): 254-268.
- Nielsen, M. B. C. (2020). Data privacy challenges of contractual consent to process personal data: the example of Netflix. *European Journal of Privacy Law & Technologies*, (1): 20-33.
- Ricaurte P (2019). Data Epistemologies, the coloniality of power, and resistance. *Television & New Media*, 20(4): 350-365.
- Sargsyan, T. (2016). Data localization and the role of infrastructure for surveillance, privacy and security. *International Journal of Communication*, 10, 2221–2237.
- Silas L. Marker, Mads Verstergaard ve Vincent F. Hendricks (2018). *Digital Colonialism on the African Continent*, Digital colonialism on the African continent - Result (ku.dk) (Erişim Tarihi: 07.07.2024).
- Stürmer M, Nussbaume J ve Stöckli P (2021). *Security implications of digitalization: The dangers of data colonialism and the way towards sustainable and sovereign management of environmental data*. Bern: University of Bern. doi:10.13140/RG.2.2.24791.80807
- Talay, Ö. (2024). *Mobil uygulama aracılı veri sömürgeciliği: bağımsız mobil uygulama geliştiricilerine yönelik bir araştırma*. Doktora Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yılmaz, T. (2019). *Dijital çağın yeni tehlikesi 'veri sömürgeciliği'*. Dijital çağın yeni tehlikesi 'veri sömürgeciliği' (aa.com.tr) (Erişim Tarihi: 07.07.2024).
- West, S. M. (2019). Data capitalism: redefining the logics of surveillance and privacy. *Business & Society*, 58(1): 20-41.
- Zuboff, S. (2021). *Gözetleme kapitalizmi çağı. Gücün yeni sınırında insan geleceği için savaş*. (Çev. T. Uzunoğlu). İstanbul: Okuyan Us Yayınevi.
- Dünyanın yüzde 62'si sosyal medya kullanıyor (2024). Dünyanın yüzde 62'si sosyal medya kullanıyor - Son Dakika Teknoloji Haberleri | NTV Haber (Erişim Tarihi: 17.07.2024).
- Data, Identity Solution & People-Based Marketing Solutions | Acxiom

<https://www.experian.com.tr/> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

Eurosur - European Commission (europa.eu) (Erişim Tarihi: 17.07.2024).

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 30 Temmuz 2020 PERŞEMBE (resmigazete.gov.tr) (Erişim Tarihi: 17.07.2024).